

„FÉLJÉTEK AZ ISTENT, ÉS NÉKI ADJATOK DICSŐSÉGET!” (Jel. 14:7.) SOLI DEO GLORIA!

KONDÓI HÍRNÖK

KONDÓIEGYHÁZKÖZSÉG LAPJA * XXV.. ÉVFOLYAM KÜLÖNSZÁM * 2017. FEBRUÁR * SZERKESZTI: VÁRADY ZSOLT

A hitvallás és vallásgyakorlat jellemzői

a XIX. századi Kondón

Készítette: Várady Gergely Zsolt

MMXIV.

Régi templom az iskolával és a lelkészlakkal

1. Kondó rövid története³

A XIII. században Kondó a Borsod várához tartozó várjobbágyok földje volt. A község neve a magyar Kond személynévből keletkezett. Első ismert körtemploma 1332-ben már állt és Szent Mihály tiszteletére épült. A protestantizmus hamar terjedt a vidéken, de a törökök a templomot elpusztították és 1555 körül a falu is elnéptelenedett. A visszatelepült lakosság református vallású volt. Kondó kezdetben nem volt önálló egyházközség, először Varbó (1582), majd Radostyán (1641) filiája (leányegyházközsége) volt. 1713-ban épült új temploma különálló fa toronnyal. Kondó 1793-ra lett önálló egyházközséggé. 1808-ban lebontották a templomot és fa toronysisakos új templomot építettek 1810-re. Ezt a XX. század elején bontották le. A jelenlegi templom 1910-ben épült.²

A XIX. század elején (1805) tehát a különálló fatornyos templom állt. A toronyban két harang volt. A templom úrasztali eszközei: zöld cserép butykos, egy cin kanna, egy aranyozott ezüst pohár, egy ólom tányér és két cin tál, öt darab kendő, két abrosz és egy nagy kendő. Az iskolában a tanító szobáján és az osztálytermen kívül volt kamra, és tartozott hozzá istálló, ól és kukoricás kert. A parókia belső elrendezése nem ismert, de tartozott hozzá hét darabból álló szántóföld és egy pincelyuk borház nélkül. Az egyház területe volt még a temető is.

A hitvallás egy vallás tanításának rövid, tételes összefoglalása.¹ A református keresztyén egyházban a hit megvallásának alapja az Apostoli Hitvallás, a Heidelbergi Káté és a II. Helvét Hitvallás. A vallásgyakorlat egy vallási közösség hitvallásának átvitele a gyakorlatba, egyrészt a templomi és más vallásos alkalmakon való részvétel útján, másrészt az adott hitvallásnak a mindennapi életbe való átültetése a vallási elveken alapuló erkölcsi rend kialakításával.

2. A református vallásgyakorlat⁵

A XIX. században Kondón is a XVIII. században kialakult rend folytatódott a vallásgyakorlat terén. A templombelső felszerelése: szószék, mózesszék, templompadok, úrasztala. Orgona Kondón soha nem volt. A XIX. század ünnepei ugyanazok mint az előző századokéi: a vasárnap és az egyházi év kialakult ünnepei, adventtől pünkösdig. Az ünnepeken kívül minden reggel könyörgéssel kezdődött a nap. Vasárnap és ünnepnap két istentiszteletet tartottak 2008-ig. A lelkész öltözete gombos zsinóros fekete tóga (reverenda), amit derékon széles övvel átkötöttek. A tóga fölött a vállon galléros szétnyíló hosszú palást. A vasárnap délelőtti istentisztelet menete: gyülekezeti éneklés, fohász, Miatyánk, textus, ének, prédikáció, utóima, Miatyánk, áldás. A XVIII. század végétől a szabad textusválasztás lett az általános. A XVIII. század végén XIX. század elején megjelent a reggeli istentiszteleteken a bibliaolvasás. A XVIII. század végén kerültek bele a keresztelési liturgiába a kérdések. Az úrvacsorás istentiszteleteken ekkortól alakult ki, hogy az agenda teljes egészében az Úr asztalától történt. A konfirmáció mai formájában a XIX. század elejétől jelent meg. Kondón konfirmációi anyakönyvet a XX. század elejétől vezetnek. A házasságkötés liturgiája: előfohász, prédikáció arról, hogy a házasság Isten rendelése, kérdés a felekhez: valóban akarnak-e házasságot kötni, kérdés a gyülekezethez: tudnak-e valamilyen házassági akadályról. Újabb kérdés a felekhez: ígérnek-e a házassági hűséget. Áldás. Buzdító beszéd, imádság, lezáró áldás. A temetés időpontját harangszó adta tudtul. Ekkor a gyászoló gyülekezet összesereglett a halottas háznál, és zsoltárt énekeltek. Majd megjelent a lelkész, és könyörgést mondott, melyben dicsérte az Istent, hálát adott a halott életén keresztül kapott áldásokért, könyörgött a gyászolók vigasztalásáért. Ezután következett a prédikáció. Először a lelkész nem kísért ki a halottat a temetőbe, majd a XIX. század elején a kikísérés vált általánossá. Nem min-

denkit a lelkész temetett. Gyakran a tanító végezte a szertartást leegyszerűsített formában prédikáció nélkül énekszóval, és/vagy lekciónal.

3. Kondó lakossága³

Kondón 1851-ben 412 lélek lakott, melyből 12 római katolikus, 5 zsidó, a többi református. 43 telkesgazda volt, 26 zsellér, lakó 4. Kézműves egy kontár kerékgyártó. Birtokosok gróf Serényi János, Almásy Bódog, Kárász Miklós, Sütő János.⁴

	születés	esküvő	temetés ⁶
1791	8	2	12
1801	18	4	12
1811	16	4	8
1821	13	2	5
1831	12	3	40
1841	16	6	9
1851	14	10	11
1861	14	4	14
1871	22	9	17
1881	11	4	14
1891	11	3	10

A kondói református egyházközség anyakönyvéből vett adatok valóban mutatják a születések, esküvők és temetések számát. Elképzelhetetlen volt ugyanis, hogy valakit ne kereszteltek volna meg, hiszen 1895. október 1-ig ez a hivatalos anyakönyvezés is volt. Vadházasságban nem élt senki, és mindenkit az egyház temetett el. A születések és halálozások aránya ez előbbiekre billent összességében. Az 1831-es év halálozási számaránya a kolerajárvány áldozatai miatt kiugró. Az esküvőket leginkább január és február hónapokban tartották, hogyha 9 hónapra megszületik a gyermek, a következő tavasztól, nyártól már vihessék a földekre, mezei munkákra magukkal a szülők.

4. Időrendi példák a hitvallás gyakorlati alkalmazására a XIX. században Kondón³

Tóth P. György italozó életmódba kezdett, vagyonát elherdálta, gyerekeit verte, éhezette, ezért az egyháztanács megfedtte és a gyerekek keresztszüleit rendelte felügyelőül (1853). Nemes Kiss P. Pál neje a templomban botránnyosan viselkedett, ezért az egyháztanács 5 pengő forintra

büntette (1853). Tamkó István anyjára istenkáromlás miatt az egyháztanács a járásbíróstól kért büntetést (1853). Tözser Juliánna hajadon teherbe esett, az egyháztanács bábával megvizsgáltatta, majd elrendelte, hogy az asszonyok között foglaljon helyet a templomban. Tóth P. Györgyné és özvegy Hercsik Istvánné fiai 15-16 évesen nem úrvacsoráztak, ezért az egyháztanács az asszonyokat hanyagságuk miatt megintette (1855). A nők között zűrzavar támadt a templomi székek elfoglalása terén, ezért a székek elosztási lajstromát a templomban kihirdették (1857). A paplak és az iskola fedele megromlott, ezért a gazdák kötelesek voltak zsupot adni a megjavításhoz (1857). A paplak nagyon megromlott, de újat építeni nem volt pénz, ezért a tető kijavítása felől határoztak, hogy ne ázzon be (1858). A tűzvész által elpusztított aggtelki templom és paplak újjáépítésére házanként Kovács Pál és Pócsik Péter egyháztanácsnokok szedtek segélyt (1858). Az egyháztanácsból ok nélkül hiányzó, hanyag tagok helyett elrendelték azonnal más tanácstag választását (1859). Az egyházi személyek fizetését az állja, akinek eladják a fizető tagok a földjeiket, mert a fizetést a földbirtok után kell teljesíteni (1859). Bém János szentpéteri kőművest bízta meg az egyház a megindult templomalap és egyéb templomhibák kijavításával (1861). Az egyháztanács Tomassig János kőműves bepereléséről határozott, mert az 1860-ban épített paplak mindenütt összeroppedezett, összedőléssel fenyegetett (1862). A templom nyugati vége a földig repedt, kijavításról határoztak és a költségek kivetéséről a hívekre (1863). Az egyháznak két éven keresztül semmi jövedelme nem volt, jövedelemforrásról kellett gondoskodni, mert a templom fala ledőléssel fenyegetett, kivetés történt. Minden földes gazda 1 forintot, a háztulajdonosok 50 krajcárt, a zsellérek 25 krajcárt tartoztak fizetni május 20-ig (1866). Az egyháznak nem volt bora, ezért a lelkész ajánlott bort a húsvéti úrvacsorához azzal, hogy a pünkösdre és az aratásira az egyháztanács tagjai közösen adjanak (1866). Özvegy K. P-né asszony panaszt emelt a veje, V. P. ellen, hogy mind feleségével, mind vele gorombán bánik. Az egyháztanács mindkét felet meghallgatta, a vő beismerte hibáját, és anyósától engedelmet ért, így a békességet közöttük sikerült helyreállítani (1867). K. József panaszt emelt a fia ellen, hogy vele méltatlanul bánik. Az egyháztanács maga elé idézte a fiút, de kétszeri hívásra sem jelent meg, ezért a szolgabíró elé terjesztették az ügyet (1867). 1866-ban egész évben többször nem volt olyan a hívek között, aki az Úr asztalára kenyeret ajánlott volna, így mind a kenyeret, mind a bort pénzért vásárolta a gondnok. Az egyháztanács ezért arról határozott, hogy a tagok lesznek kötelesek az Úr asztalára kenyeret szolgáltatni (1867). Veres Józsefet felszólították, hogy ne éljen törvénytelenül a feleségével, hanem esküdjenek meg, különben polgári úton egymástól szétküldetnek (1867). Tóth József beismerte, hogy becstelenítő hírt terjesztett T. J. lányára, ezért az egyháztanács 12 pálca büntetésre ítélte (1868). A paplak építése kikerülhetetlenné vált. Az egyháztanács a gondnokot bízta meg, hogy időben gondoskodjon kőművesekről és cserépszindely beszerzésről (1873).

5. Az önállósodás óta kondói lelkészek voltak

Molnár Mátyás 1793-1801.

Huszi Zeny István 1802-1809.

Sasi Szabó József 1809-1820.

Nagy Sámuel 1820-1826.

Endre György 1826-1838.

Kenyeres György 1838-1861.

Tasnádi Szeőcs Sámuel 1861-1884.

Bárdoss István 1884-1904.

Lengyel Gyula 1905-1908.

Nagy Barnabás 1908-1917.

Molnár Mátyás, Endre György, Kenyeres György, Tasnádi Szeőcs Sámuel és Nagy Barnabás Kondón haltak meg és itt is vannak eltemetve, de csak Nagy Barnabás sírját ismerjük.

Ahhoz, hogy a kondói eklézsiában külön prédikátort tarthassanak, 1793-ban új díjlevelet kellett kiállítani, mely a XIX. századvégi díjlevélnek is az alapját képezi.

Molnár Mátyás Kondón szolgált 7 és fél évig, 1801. június 29-én három hétig tartó nehéz légzés és lábdagadás betegségben halt meg 66 éves korában. Szeremlei Császár Mihály radostyáni prédikátor temette el.

Huszi Zeny István Tákoson született 1776-ban, 7 évig volt kondói prédikátor. 1802-ben feleségül vette Szentgyörgyi Rozáliát és három gyermekük született, 1809-től tardonai prédikátor lett.

1809-ben Sasi Szabó József került Kondóra lelkésznek. 1820-ig volt kondói lelkész. Itteni szolgálata alatt öt gyermeke született feleségétől, Répás Zsuzsánától.

1820-tól hat évig Nagy Sámuel szolgált lelkészként.

1826-ban Felsőbarcikáról Endre György került ide. Az ő idejében volt az 1831-es országos nagy kolerajárvány. Kondón az első halott augusztus 9-én, az utolsó szeptember 7-én volt. Betegségben meghalt két feleségét 55 éves korában követte. Kondón halt meg vízkórságban 1838. január 14-én.

1838-ban a nagybarcai születésű Kenyeres György került ide, aki 1861-ben 52 évesen szélhűtésben halt meg. A kondói egyház történetének egyik legrégebbi írott adatát Kenyeres György prédikátor vetette papírra. 23 éven át írt az egyházközség életével kapcsolatos dolgokról.

Tasnádi Szeőcs Sámuel egész lelkészkedési idejét itt töltötte, és itt is halt meg 1884-ben 60 évesen szélhűtésben. 1884. április 24-én a beteges Szeőcs Sámuel mellé Bárdos István került helyettes lelkésznek, majd december 21-én rendes lelkésznek megválasztották. Hernádnémetiben született, tanulmányait Sárospatakon végezte. 1866-ban kötött házasságot Szabó Borbálával, kilenc gyermekük született. Kondón új parókiát építtetett. Szívesen végzett pedagógusmunkát is, amikor tanító nem volt. Megírta a kondói egyház történetét. 1904-ben sajlászlófalvi lelkész lett, 1926-ban ment nyugdíjba.

Borsovai Lengyel Gyula Rimaszombaton született 1879-ben.⁷ A teológiát Sárospatakon és Kolozsváron végezte. Három évet töltött Kondón. 1908-ban szendrői lelkésznek választották. Hírneves író volt.

Gesztelyi Nagy Barnabást 1908. május 24-én iktatták be. Az ő idejében építettek új templomot. Haláláig, 1917. december 26-ig kondói lelkész volt.⁸

6. Képmelléklet

1., A XIX. századi régi templom a parókiával és az iskolával Edvi Illés Aladár festményén

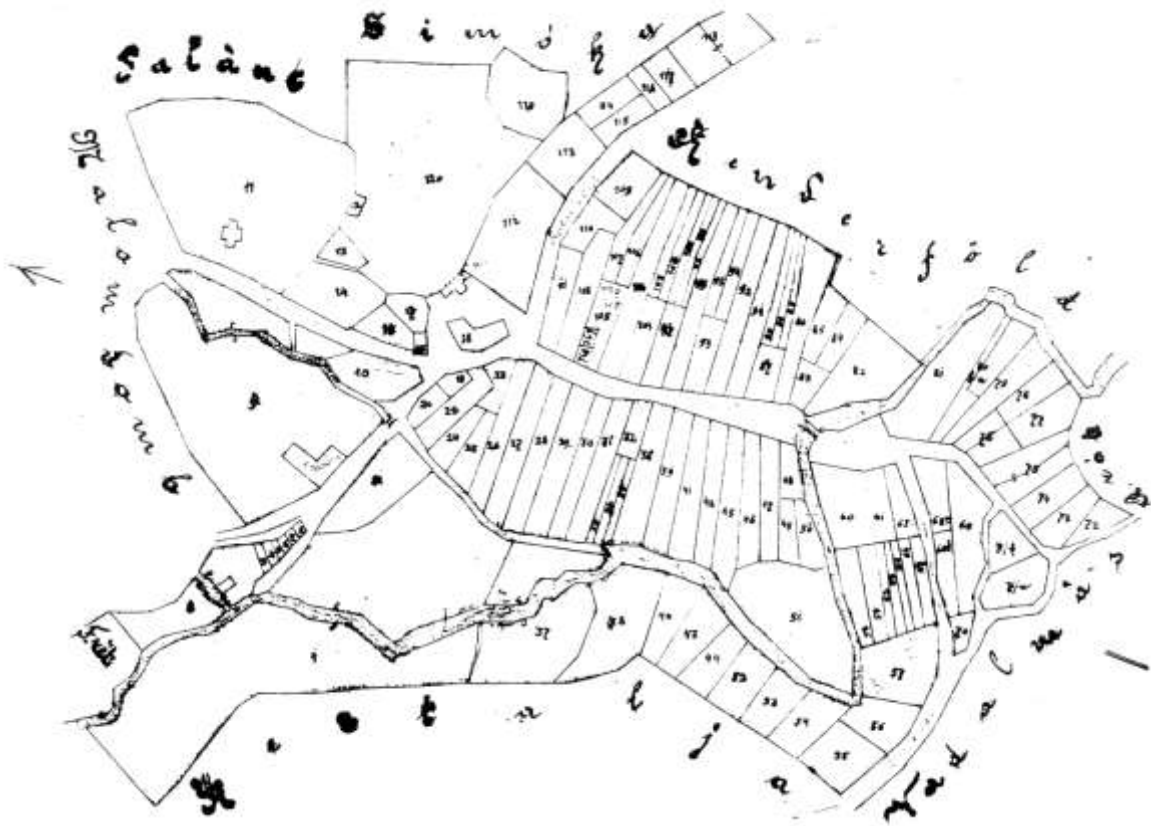
2., A mai templom két képen

3., Falukép aratás idején

4., Légifelvétel a faluról a XXI. század elején

5., Évszám nélküli falutérkép Kondoról a XIX. század második feléből

7., XIX. századi gazdaházi 1941-ben készült felvétel

8., A régi parókia

9., Az úrvacsorai ón boroskanna, felirata:

„Kondai Kis András vettem magam költségén, 1723.”

10., Két egyforma úrvacsorai ezüst pohár 1888-ból és 1896-ból, a régebbi felirata (bal oldali):
A Szent Háromság egy igaz Isten dicsőségére készítette Ns. Kiss András a Kondói Ref. egyház
részére 1888-ba; az újabbé: A Szent háromság egy igaz Isten dicsőségére a Kondói ref. egyház
részére Készítette Ns. Kiss András 1896-ba

11., Régi ón keresztelő edény, felirata: „Ns. Kis Lukáts Kondai Curátor készítette 1832.”

12., Régi talpas, kondói úrvacsorai pohár a Magyar Nemzeti Múzeumban,
1680 körüli magyar munka

13., Református elemi népiskola és a templom régen és ma
(jelenleg községháza) év nélkül

14., Borsovai Lengyel Gyula a neves irodalmár kondói lelkész fényképe

15., Gesztelyi Nagy Barnabás lelkész sírja a kondói temetőben

7. Felhasznált irodalom

1. <http://hu.wikipedia.org/w/index.php?search=hitvall%C3%A1s&title=Speci%C3%A1lis%3AKeres%C3%A9s&fulltext=1>
2. Várady József: Tiszáninnen református templomai; Debrecen, 2006.
3. Várady József: A kondói református egyház története; Debrecen 1996.
4. Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára; Pest, 1851.
5. Tanulmányok az evangélium szerint reformált keresztyén gyülekezet istentiszteletéről (kézirat 1977. Szerk. dr. Bartha Tibor)
6. A kondói református egyház anyakönyvei
7. Hadobás Pál: Edelény és környéke az irodalomban; Edelény, 2005.
8. Várady József: A lelkészek neve és sírjaik; Debrecen, 2007.

Ezt a tanulmányt Várady Gergely Zsolt 7. A osztályos tanuló írta 2014-ben a miskolci Református Lévy József Gimnázium „Lévy és kora” helytörténeti emlékversenyre, és ezzel a művel III. helyezést ért el.

KONDÓI HÍRNÖK

A Kondói Református
Egyházközség lapja

Szerkesztő és kiadó:
Várady Zsolt lelképásztor

HUNGARIA-3775 KONDÓ

Szabadság utca 77. szám

Villám posta:

kondoref@gmail.com

Telefon: +36/48/424-570

+36/30/639-2903

Honlapcímünk:

www.kondo.ref.hu

Megjelenik igény szerint,
de évente legalább egyszer.

Adomány az újságra
példányonként 50 forint.

Lapunknak szánt írásait,
a fenti címre kérjük.

XXV. évfolyam,
különszám

2017. február

SOLI DEO GLORIA!

EGYEDÜL ISTENÉ A DICSŐSÉG!